

Střet civilizací?

Islámský fundamentalismus je jedno z nejčastěji používaných slovních spojení v souvislosti s islámem. Stává se synonymem terorismu a jeho projevy jsou často vydávány za důkaz neodvratného střetu dvou civilizací – euro-amerického Západu s muslimským světem. Může vznikat dojem, že fundamentalismus je s islámem totožný, a islám se tak v očích západní veřejnosti stává nepřítelem číslo jedna namísto zhrouceného komunismu.

Slovo „fundamentalismus“ bylo původně spojováno s křesťanstvím. Na začátku minulého století tak bylo označeno hnutí, které se snažilo o obrodu původních hodnot, o návrat ke kořenům. Samo slovo fundamentalismus pochází z latinského slova *fundamentum*, které znamená původ, základ, kořen, pramen, zdroj.

V islámském kontextu termín fundamentalismus použil jako první významný islamista a sociolog Abdel Malek, který jím označil obrodné tendence v islámu – snahy o návrat k původním zdrojům, o očistění islámské víry od pozdějších příměsí a po návratu k slávě islámské říše. Abdel Malek použil tohoto termínu k rozlišení dvou hlavních proudů v islámu ve 20. století – fundamentalismu a moderního liberalismu. Tehdy toto slovo nevzbuzovalo žádné negativní konotace.

Současní fundamentalisté, ať křesťanští, judaističtí nebo islámští, neusilují ani tak o návrat ke kořenům své víry, spíše se snaží vnutit světu jeden její účelový a zpolitizovaný výklad. Islámský fundamentalismus v dnešním významu toho slova vznikl ve dvacátých letech minulého století v Egyptě jako reakce na import západních technologií, hodnot, idejí a v neposlední řadě politické moci do islámských kolonií Velké Británie. Islámské náboženství se stalo ideologickou základnou snah arabských států o politickou nezávislost. Koloniální systém sice zanikl, šíření západních technologií, idejí, masové kultury, ekonomického vlivu však nikoli. Globalizace a amerikanizace světa se všemi problémy s nimi spojenými vrhají stoupence fundamentalismu, snílky o spravedlivé společnosti na základě „všelidských“ islámských hodnot, do defenzivního postavení. Každý fanatismus si vytváří černo-bílou podobu světa, potřebuje neproblematické rozlišení Dobra a Zla. Do protikladu všemu západnímu (od coca-coly, konzumního životního stylu až po ideály demokracie, humanismu a občanských svobod) je účelově postaveno celé islámské náboženství. Svět může být v pojetí islámských fundamentalistů spasen pouze rozšířením islámu a pro naplnění této spásy je možné využít jakýchkoliv prostředků. Od sedmdesátých let, poučen formami palestinského odboje proti státu Izrael, přejímá islámský fundamentalismus všechny metody moderního terorismu, jako jsou únosy civilních letadel a bombové atentáty po celém světě.

Fundamentalističtí aktivisté většinou pocházejí z oblastí zasažených „neislámskými“ globalizačními tlaky, které narušují tradiční životní mechanismy, případně vrhají široké vrstvy muslimského obyvatelstva do bída. Teroristé jsou často vzdělaní, ale vzdělání jim

Střet civilizací?

nezajišťuje životní realizaci. Věří, že za všechny jejich problémy může euroatlantická civilizace, a pocítují morální převahu nad bezbožným Západem. Věří, že za násilný čin ve jménu islámu, při němž zahynou, budou v nebi odměněni hojností jídla, pití a sexuálních požitků (každý z nich má mít na věčnosti k dispozici 72 panen). Potvrzení svého radikalismu hledají a nalézají v Koránu. Korán však stejně tak jako každý text umožňuje širokou škálu interpretací a jeden jeho radikální výklad nemůže být zaměňován za islám jako takový. I v křesťanské tradici existuje řada výkladů Bible – téměř všechny proudy křesťanství, v mnohým aspektech vzájemně kontroverzní, vycházejí z téhož Písma. V Koránu lze nalézt dostatek důkazu pro tvrzení, že islám má být šířen ohněm a mečem, stejně jako pro tvrzení, že pravý muslim má být tolerantní a zavrhnout násilí.

Západní publicisté, kteří propagují svůdnou a zjednodušující teorii „střetu civilizací“, v podstatě podléhají mystifikaci fundamentalistů. Mystifikaci, že extrémní radikálové zastupují všechny muslimské věřící, homogenní a jednomyslný islámský svět. Ztotožňovat fundamentalismus s islámem je obdobný omyl, jako považovat radikalismus Irské republikánské armády za ryzí katolicismus. Terorismus nevychází z náboženství, ale z frustrace a agresivity vyvolané určitou politickou, hospodářskou a sociální konstelací. Podobně jako neexistuje zcela jednotná křesťanská civilizace (patřily by do ní státy tak odlišné jako Řecko, Polsko, Francie, USA, Brazílie...), neexistuje ani zcela jednotná civilizace islámská. Příklady žen v čele islámských států, demokratických voleb a náboženské tolerance jasně dokazují, že za výstřelky politických extremistů nelze paušálně vinit islámské náboženství, všechny muslimy a všechny islámské státy. Přijmutím černo-bílého vidění světa, v němž na jedné straně stojí demokratický, humanistický Západ a na druhé straně zpátečnický, teokratický a autoritativní islám, může přispět pouze k tomu, že řada muslimů dosud nijak nesympatizujících s islámskými radikály a teroristy začne skutečně v Západu vidět odvěkého a nesmiřitelného nepřítele.

Chceme-li mír v islámské části světa, je v našem zájmu podporovat takové výklady islámu, jež neodporují naší morálce, jež jsou otevřeny interkulturnímu dialogu a společnému konstruktivnímu řešení problémů globalizovaného světa.

